

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Соціальну політику (англ. social policy) необхідно розглядати з кількох сторін. По-перше, як систему практичних заходів, що проводяться урядом через місцеві та регіональні органи влади, спрямованих на поліпшення якості та рівня життя великих соціальних груп, що фінансуються з коштів держбюджету та відповідних або ідеологічних установкам держави на даний момент, або ціннісним орієнтаціям суспільства на довготривалу перспективу. По-друге, як складову частину загальної стратегії держави, що відноситься до соціальної сфери: цілеспрямовану діяльність з вироблення та реалізації рішень, які безпосередньо стосуються людини, його положення в суспільстві; з надання йому соціальних гарантій з урахуванням особливостей різних груп населення країни. Проведена урядом, усіма гілками та органами влади, яка спирається на широку громадську підтримку соціальна політика призначена акумулювати, фокусувати, відображати обстановку в країні і ситуацію в суспільстві, потреби і цілі соціального розвитку. Завдання соціальної політики охоплюють стимулювання економічного зростання і підпорядкування виробництва інтересам споживання, посилення трудової мотивації та ділової підприємливості, забезпечення належного рівня життя і соціального захисту населення, збереження культурної та природної спадщини, національної своєрідності і самобутності. Для ефективності здійснення своїх регулятивних функцій держава має в своєму розпорядженні такими потужними важелями впливу, як законодавство країни, національний бюджет, система податків і мит. Визначальною метою соціальної політики були і залишаються активізація факторів, що стимулюють високоефективну і продуктивну працю, досягнення

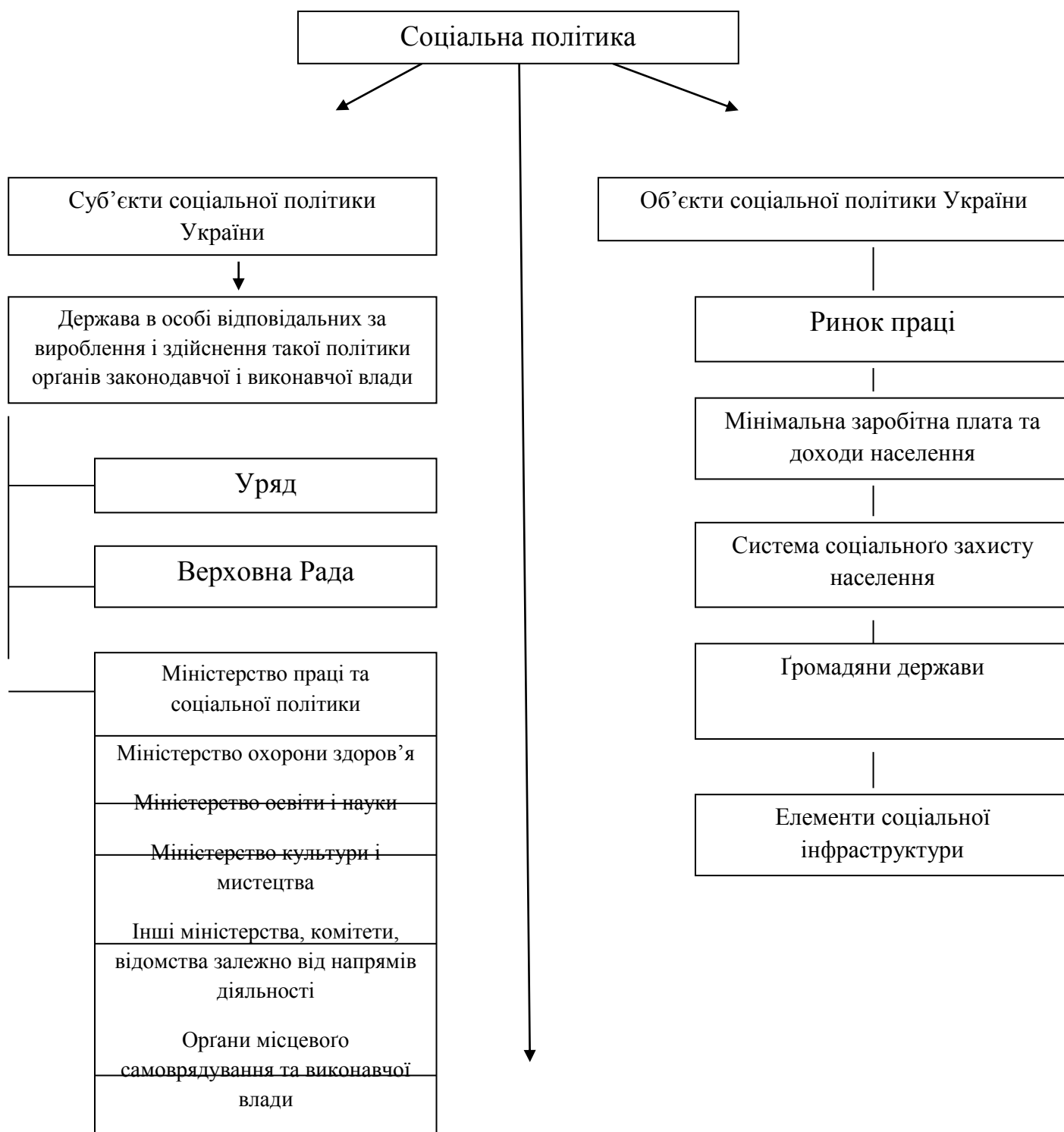
відчутного поліпшення матеріального становища та умов життя населення. У сучасних умовах соціальна політика повинна бути пріоритетною для владних структур будь-якої держави.

Отже, говорячи про соціальну політику держави, мається на увазі перш за все дії уряду, спрямовані на розподіл і перерозподіл доходів різних членів та груп суспільства. Так можна визначити соціальну політику у вузькому сенсі слова. У широкому сенсі соціальна політика – це один із напрямів макроекономічного регулювання, покликане забезпечити соціальну стабільність суспільства і створити, наскільки це можливо, однакові «стартові умови» для громадян країни [6, с.3].

Соціальна політика будь-якої держави передбачає визначення глибинних тенденцій розвитку в усіх сферах соціально-політичного життя, що обумовлюють процес розвитку соціального буття і соціальної безпеки людини та цілеспрямований вплив на них суб'єктів регулятивної діяльності. Політика такого типу має створити необхідний економічний механізм для розв'язання суперечності як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру в економіці, політиці, соціальних, духовних відносинах суспільства.

Соціальна політика має свої об'єкти і суб'єкти, а також учасників, які безпосередньо зайняті у створенні соціальної політики. До суб'єктів соціальної політики України належить держава в особі відповідальних за вироблення і здійснення такої політики законодавчої та виконавчої влади, до них включають: уряд; Верховна Рада; міністерство праці та соціальної політики; міністерство охорони здоров'я; міністерство культури і мистецтва; інші міністерства, комітети, відомства залежно від напрямів діяльності; органи місцевого самоврядування та виконавчої влади. Об'єктами соціальної політики України являються: ринок праці; мінімальна заробітна плата та доходи населення;

система соціального захисту населення; громадяни держави; елементи соціальної інфраструктури. Учасниками соціальної політики України є: громадські, політичні організації; партії; профспілки; благодійні фонди; асоціації громадян. Усі елементи соціальної політики України детальніше будуть розглянуті впродовж усієї роботи (рис. 1.1).

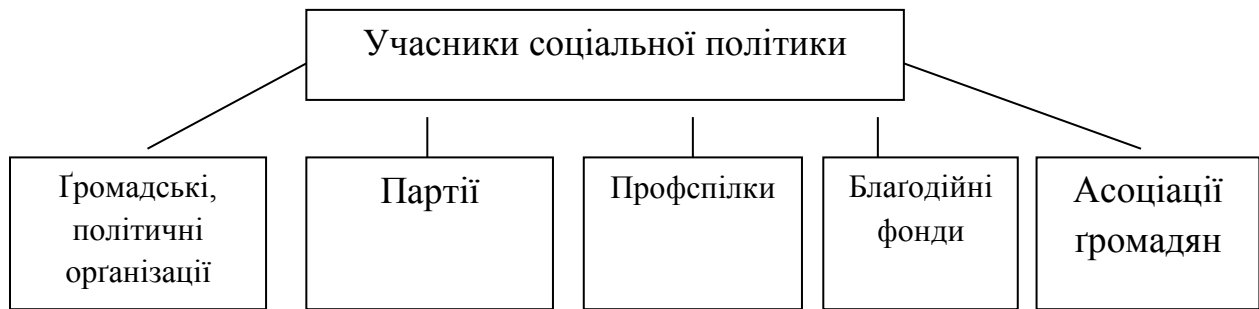

Рис. 1.1. Суб'єкти, об'єкти і учасники соціальної політики

Становлення нової економічної системи, заснованої на ринкових відносинах, безпосередньо пов'язане з реформуванням існуючої соціальної політики. На сучасному етапі ринкових перетворень в Україні вже здійснено лібералізацію економіки та зовнішньоекономічної діяльності, ліквідовано адміністративно-командну і розподільчу систему управління, демократичнішими стали трудові відносини. В основному сформовано сектор економіки, фінансові та банківські структури, валютний і фондовий ринки та ринок цінних паперів. Разом з тим розрив економічних зв'язків у межах колишнього союзу, нестача енергоносіїв, повільна конверсія значної кількості підприємств оборонного комплексу призвели до спаду виробництва, вимушеної неповної зайнятості та безробіття, руйнування соціальної інфраструктури.

В умовах переходу до соціально орієнтованої ринкової економіки проблема побудови нової соціальної політики визначається як заходи по соціальному захисту окремих категорій населення (пенсіонерів, студентів, інвалідів, багатодітних сімей тощо).

Метою соціальної політики держави є забезпечення рівноважного функціонування суспільства без струсів і потрясінь, досягнення в суспільстві злагоди, стабільності та соціальної цілісності, самодостатнього рівня

життєдіяльності людей. Метою соціальної політики також є надання кожному членові суспільства можливості вільно розвиватися, реалізовувати свої здібності, одержувати дохід, поліпшувати добробут.

Метою і завданням політики соціального добробуту є поліпшення життя людей шляхом підвищення життєвого і якісного рівня, утвердження соціальної справедливості і забезпечення найбільшої реалізації можливостей особи бути здоровим, освіченим і соціально активним громадянином держави.

Таким чином, головна мета соціальної політики в умовах соціально орієнтованої ринкової економіки – зняти всі обмеження на шляху вільної економічної діяльності, дати можливість кожному працівникові, кожному трудовому колективу одержувати доходи відповідно до реального внеску в збільшення суспільного багатства і задоволення потреб суспільства та населення держави [23, с. 126-128].

Існують і певні основні принципи соціальної політики в умовах трансформації економіки у ринкову:

1. Держава створює умови, за яких кожен працездатний громадянин само забезпечується при солідарній підтримці суспільства. Держава повинна гарантувати людям таку життєдіяльність, за якої їх добробут має залежати тільки від їхньої праці, розумових здібностей, свідомого ставлення до своєї свободи і своєї відповідальності. Соціальна ринкова економіка ставить за мету узгодити оптимальну економічну ефективність у виробництві товарів і послуг із соціальними гарантіями населенню і соціальною справедливістю в країні.

В основу ринкової економіки покладені:

- приватна власність на засоби виробництва;
- правові гарантії для підприємців, людей найманої праці, споживачів товарів і послуг;

- ефективна система управління;
- результативне застосування економічних стимулів;
- наявність контролюючих органів.

2. Держава і суспільство допомагають хворим і непрацездатним на рівні. Що відповідає економічним здобуттям і досягненням країни. Соціальна допомога має бути тимчасовою і розглядатись як побічний засіб, бо її організація обтяжлива для держави: вона вимагає створення розподільчого апарату, формування статистичної бази, законодавчих актів на підтримку допомоги. Держава може надавати цільову допомогу громадянам, які мають низькі доходи, щоб ці люди мали змогу формувати собі певне майно та нагромаджувати деякі доходи. Допомагати держава може виплатами премій за певними формами заохочення.

3. Переважним напрямом соціальної підтримки і захисту населення має бути соціальне страхування. Кожний член суспільства повинен страхуватися і платити страхові внески, що є умовою наступного отримання благ, які надасть йому суспільство в скрутних ситуаціях. Принцип страхування має бути таким: роботодавці та наймані працівники виплачують із заробітної плати внески в рівних частках до певного рівня. Розмір внеску має щорічно переглядатися залежно від змін у середній зарплаті, з якої і обчислюється страховий внесок. У випадках тимчасової непрацездатності громадяни країни повинні мати право на рівне за якістю медичне обслуговування незалежно від різниці у внесках по страхуванню.

Держава повинна вдосконалювати пенсійне страхування, яке забезпечувало б престарілим людям, що відійшли від активної трудової діяльності, їхню частку в сукупному продукті. Згідно з держаною соціальною політикою молоде працездатне населення повинно фінансувати пенсійне

забезпечення тих, хто завершив свою трудову діяльність. За цією умовою між поколіннями громадян має діяти як соціальний, так і страховий принцип: той, хто платить більші внески або довше працював за інших, повинен одержувати вищу пенсію, хоч і не в повному обсязі своїх додаткових страхових внесків.

4. Державні структури мають спрямовувати свої зусилля на подолання безробіття. Цю важливу проблему передусім мають розв'язувати підприємства і профспілки згідно з тарифними угодами. Ринок праці, хоч і діє за правилом рівноваги і пропозиції, все ж відрізняється від інших ринків своїми особливостями. Усунути безробіття в короткі строки неможливо, але можна і необхідно здійснювати заходи середньо- і довгострокового характеру.

По-перше, держава повинна створювати і здійснювати програми, призначені спонукати підприємства до інвестування виробництва, його розширення і створення нових робочих місць.

По-друге, держава має застосовувати важелі впливу, на підвищення конкурентоспроможності підприємств. Це досягається за умови повного використання дорогоцінного виробничого устаткування шляхом застосування гнучкого графіку роботи, скорочення невиправдано високих витрат.

По-третє, в країні мають здійснюватись заходи по підвищення кваліфікації працюючих, тому що багато людей втрачають роботу через недостатню кваліфікацію.

5. Держава повинна створювати можливості для громадян країни щодо їхнього залучення до участі в суспільному житті, зокрема у створенні різних рухів, у формуванні страхових фондів, у започаткуванні діяльності кредитних спілок тощо.

Система господарювання і життєдіяльності має відповідати ідеалам цієї свободи. Вона має закріплюватись гарантіями про:

- недоторканність людської гідності;
- вільний розвиток кожного члена суспільства;
- свободу пересування, друку і слова;
- вільний вибір професії і місця роботи;
- ефективне використання засобів виробництва його власниками.

У принципах розкривається уся суть і роль соціальної політики держави.

Отже, інструментами соціальної політики держави виступають соціальний захист та соціальна допомога. Соціальний захист – сукупність практичних заходів, що проводяться державою для підтримки матеріального благополуччя тих верств населення, які з об'єктивних причин не можуть самостійно заробляти гроші для підтримки середнього для даного суспільства рівня життя, наприклад, інваліди, багатодітні матері, сироти, безробітні, малозабезпечені. Останні називаються соціально незахищеними верствами. Соціальний захист – найважливіша сфера соціальної сфери життєдіяльності суспільства; система заходів, здійснюваних державою, об'єднаннями підприємців та працівників, громадськими організаціями і рухами з метою гарантувати певний рівень і якість життя населення, дотримання відповідних прав і привілеїв громадян, страхування їх від ризику опинитися в скрутному матеріальному положенні, соціальна допомога особливо потребують підтримки. В якості загальної норми визнається право кожної людини на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний огляд та соціальне обслуговування, яке необхідно для підтримки здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї. Також право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від людини обставин. Гарантія конституційних прав громадян у сфері соціального захисту – пріоритетний напрямок соціальної політики держави.

Система соціального захисту, у свою чергу, складається з двох основних форм – соціального страхування і соціальної допомоги. Відмінності між ними визначаються регулюючою роллю держави і джерелами фінансування [7, с. 302-304].

Соціальне страхування поширюється на економічно активне, зайняте населення і забезпечується за рахунок його доходів при обмежених дотаціях з національного бюджету. Основною передумовою появи соціального страхування є ризики, властиві самій природі людського існування: фізіологічний (хвороба і передчасна смерть), економічний (розорення) і соціальний (знищення великих груп людей і цілих народів, наприклад в результаті стихійних лих, воєн). У сучасних умовах один з головних соціальних ризиків – це втрата трудового доходу. У масштабах країни (макроекономіка) такий ризик виявляється у невідповідності індивідуальних параметрів рівня життя людини суспільним нормам.

У країнах ЄС обсяг коштів соціального страхування в 2 рази перевищує асигнування державного бюджету, що виділяються на соціальну допомогу, і в 3 разі – засобів, які надходять за рахунок індивідуального комерційного страхування від соціальних ризиків. Наприклад, у Росії кошти соціального страхування становлять близько 70 відсотків загального обсягу витрат на обов'язкову соціальний захист населення. Форми соціального страхування з часом змінюються із зміною структури соціальних ризиків. У більшості країн зберігаються три основні його відрости: пенсійне, медичне (лікарняне), від нещасних випадків [14, с.124-127].

Соціальна допомога – одна з основних форм соціального захисту, орієнтована переважно на матеріальне забезпечення людей похилого віку та непрацездатних громадян, а також сімей, в яких є діти. Така допомога, як

правило, має компенсаційний характер і фінансується за рахунок бюджетів різного рівня та благодійності. Кожному гарантується соціальне забезпечення за віком, у випадку хвороби, інвалідності, втрати годувальника; інвалідам, у тому числі інвалідам з дитинства, літнім людям; допомоги та інші виплати багатодітним, неповним і малозабезпеченим сім'ям; соціальне обслуговування через стаціонарні установи для престарілих, інвалідів та дітей-сиріт; центри соціального обслуговування на дому та служби термінової соціальної допомоги; протезування; професійне навчання і працевлаштування інвалідів.

Світова історія показала, що форми і масштаби соціального розвитку можуть бути неадекватні політичному розвитку. У світі було чимало прикладів, коли політичні і соціальні процеси розвивалися неоднозначно. Приміром, Веймарська республіка, досягнувши прогресивної політичної системи, лягла в результаті непідготовленого соціального підґрунтя для її функціонування. Аналогічна ситуація в 60-70-ті роки була в Іраку, коли було зроблено спробу здійснити великі соціально-економічні перетворення в рамках консервативної політичної системи. Ці приклади свідчать про небезпеку непередуманого і нерівномірного, незбалансованого протікання політичного розвитку країни. Тому найважливішим завданням соціально-культурної політики будь-якої демократичної держави є досягнення рівня рівноваги у суспільному житті через:

- надання державних гарантій для запобігання або амортизації наслідків стихії, голоду, хвороб, природних і техногенних катастроф, демографічного «вибуху» і т.д.;
- перерозподіл матеріальних засобів і організаційних зусиль, спрямованих на забезпечення певного рівня життя і зміна його якості в напрямку, знижує соціальну напруженість;

- регулювання способу життя (податками, засобами, благодійністю).

Отже, можна зробити висновок, що соціальна політика має бути адекватною стану економіки, сприяти виходу з кризи, забезпечити дотримання мінімально необхідних стандартів життєвого рівня населення. Водночас заходи соціальної політики спрямовуються на збереження та відтворення трудового потенціалу народу, утвердження необхідної мотивації продуктивної праці, запобігання масовому безробіттю. І для реального втілення в життя цих складових соціальної політики потрібна реалізація певних завдань.

На даний момент для України необхідне створення нової моделі соціальної політики, яка б у повній мірі забезпечувала потреби населення у соціальному захисті. При цьому необхідно враховувати досвід інших країн, але не повністю копіювати їх. Визначальна лінія соціального забезпечення періоду реформування полягає в створенні системи допомоги не лише для осіб літнього віку і нездатних заявити про себе на ринку праці, а й для широких верств населення з низькими доходами, але в межах схеми, яку можливо фінансово підтримати.

Досвід демонструє, що політики соціального захисту малозабезпеченого, але працездатного населення має тимчасовий характер. Різні види часткового субсидування, зусилля, спрямовані, на скорочення безробіття, є, з одного боку, наслідками, а з іншого боку – необхідністю перехідної економіки. Від тимчасових заходів поступово відмовлятися у міру того, як набирають силу і швидкість ринкові механізми, оскільки дія цих заходів пов'язана з втручанням держави в процес ціноутворення і в ринок праці. У контексті всього зазначеного пасивність та фінансова неспроможність існуючої соціальної політики обумовлюється надмірно великою кількістю цілей і малою кількістю засобів їх досягнення.

1.2. Сутність і необхідність пенсійного фонду у соціальній політиці держави

Перш за все слід зазначити, що Пенсійний фонд є одним із тих механізмів держави, основною функцією яких є здійснення соціального забезпечення громадян. Зокрема по своїй суті Пенсійний фонд призначений для надання фінансової допомоги тим громадянам, що в силу тих чи інших причин втратили працездатність і не здатні самі себе забезпечувати. Засоби на надання такого роду фінансової допомоги поступають із державних фінансів. Систему фінансів в Україні лише з 90-х років почали формувати як національну. До того часу вона була складовою частиною централізованої фінансової системи колишньої радянської держави і залежала від її фінансової політики.

Незалежній Україні доводиться створювати якісно нову фінансову систему, яка б була позбавлена всіх негативних рис попередньої, яка б стимулювала високоефективну працю, ліквідувала будь-який визиск і експлуатацію людини, котра стала б знаряддям розбудови Демократичного соціально справедливого суспільства, піднесення життєвого рівня народу.

Отже, дамо чітке визначення Пенсійному фонду України. Пенсійний фонд України – центральний орган виконавчої влади, що здійснює керівництво та управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, проводить збір, акумуляцію та облік страхових внесків, призначає пенсії та готує документи для їх виплати, забезпечує своєчасне і в повному обсязі фінансування та виплату пенсій, допомоги на поховання, інших соціальних виплат, які згідно із законодавством

здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України, здійснює контроль за цільовим використанням коштів Пенсійного фонду України. Пенсійний фонд України вносить у встановленому порядку Міністру праці та соціальної політики України пропозиції з питань формування державної політики у сфері пенсійного забезпечення та соціального страхування, забезпечує її реалізацію. Діяльність Пенсійного фонду України спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через міністра соціальної політики України.

Пенсійний фонд України, як будь який інший орган влади має свої функції і завдання. Згідно з Положенням про Пенсійний фонд України затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 28.01.1992 р. № 39, основними завданнями Пенсійного фонду України є:

- забезпечення фінансування витрат на виплату пенсій відповідно до Законів України «Про пенсійне забезпечення» та «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців...», допомоги на дітей, а також інших витрат, покладених чинним законодавством на ПФУ;

- збір і акумуляція внесків призначених для пенсійного забезпечення і виплати допомоги;

- здійснення розширеного відтворення коштів ПФУ на основі принципів самофінансування;

- участь у фінансуванні державних, регіональних і обласних програм соціальної підтримки пенсіонерів, інвалідів, інших категорій населення та страхуванні здоров'я пенсіонерів через страхові компанії;

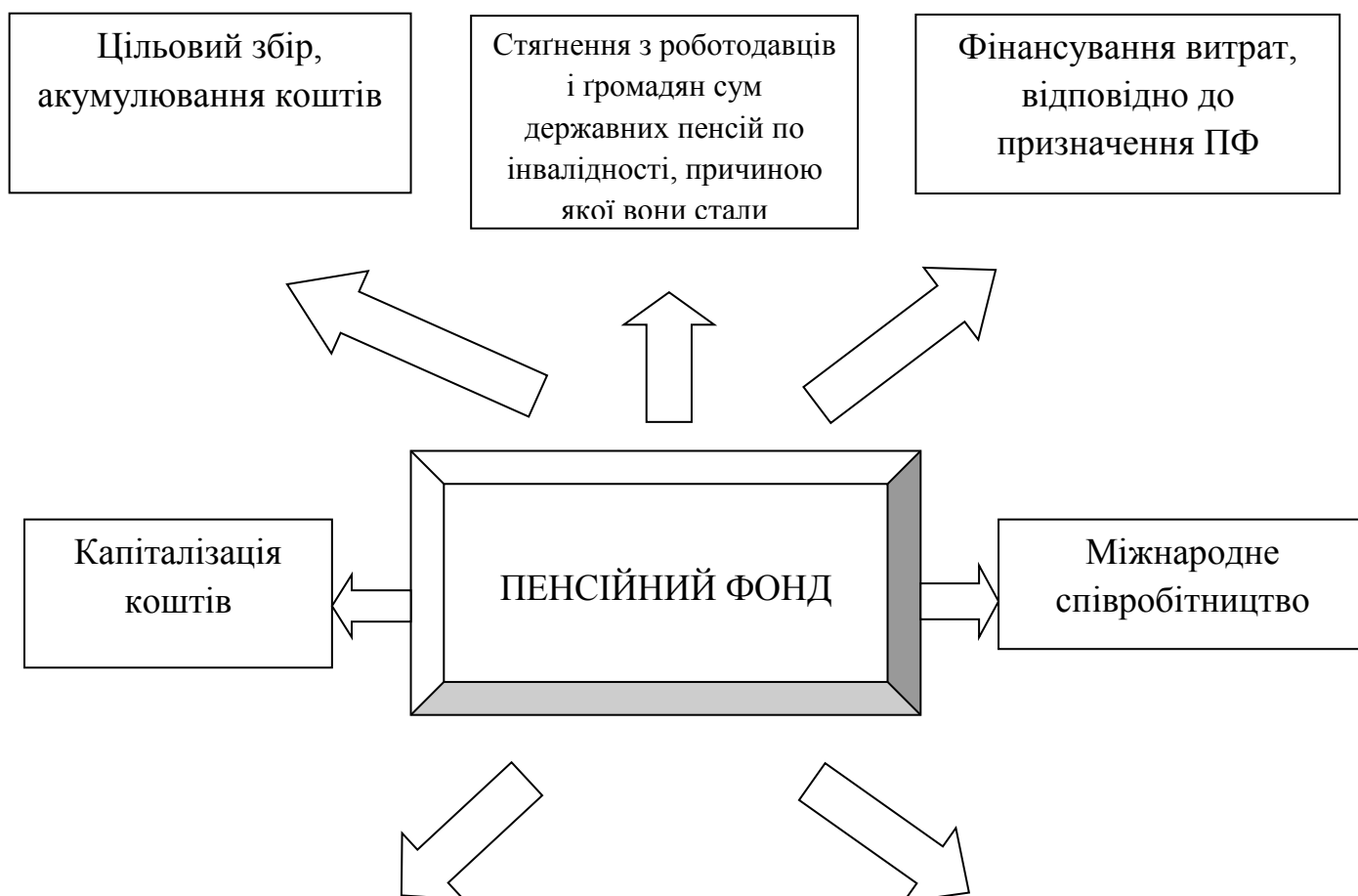
- організація міжнародного співробітництва у сфері пенсійного забезпечення, зокрема виплати пенсій громадянам, які виїхали за межі України

[3].

Щоб визначити суть Пенсійного фонду України дослідимо його функції. Основними функціями Пенсійного фонду України є:

- капіталізація коштів пенсійного фонду України, а також залучення до нього добровільних внесків (у тому числі валютних цінностей) фізичних і юридичних осіб;
- контроль за участю податкових органів за своєчасним і повним надходженням у Пенсійний фонд страхових внесків, а також за правильною і раціональною витратою його коштів;
- міждержавне і міжнародне співробітництво України із питань, що стосуються до компетенції Пенсійного фонду України, участь у розробці і реалізації у встановленому законом порядку міждержавних і міжнародних договорів і угод із питань пенсій та допомог.

Систематизуємо функції і завдання Пенсійного фонду України щоб наглядно їх дослідити (рис.1.2).

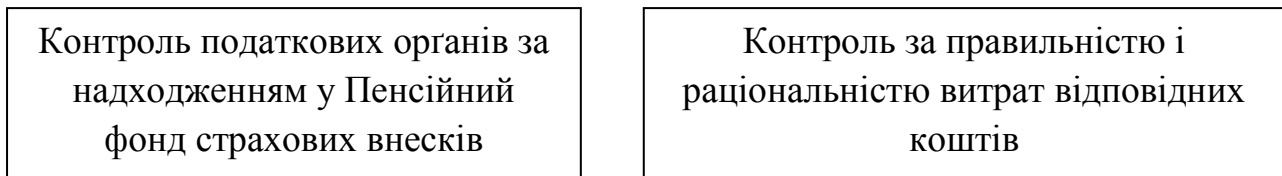

Рис. 1.2. Функції і завдання Пенсійного фонду України

Якщо більш детально дослідити функції Пенсійного фонду України то вони будуть виглядати так:

- разом з державною податковою інспекцією здійснює контроль за своєчасним і повним надходженням страхових внесків до ПФУ;
- розробляє разом з фондом соціального страхування пропозиції про запровадження тарифів внесків на соціальне страхування і вносить їх до Кабінету Міністрів України;
- здійснює фінансування витрат, пов'язаних з виплатою державних пенсій, допомоги та інших виплат, передбачений законодавством;
- визначає порядок використання і забезпечує контроль за правильним витрачанням коштів фонду;
- разом з Мінпраці, Мінфіном і Мінсоцзахисту України приймає рішення про розміри відрахувань з підприємств і організацій на виплату пільгових пенсій залежно від небезпечності, шкідливості, тяжкості робіт і стану інших умов праці;
- бере участь у підготовці пропозицій до державних програм соціального розвитку та підвищення рівня народного добробуту;
- здійснює господарську (комерційну) діяльність;

- бере участь у підготовці нормативних актів, спрямованих на удосконалення системи пенсійного забезпечення;
- разом з органами соціального забезпечення проводить роботу по відшкодуванню підприємствами, установами, організаціями витрат ПФУ на виплату пенсій та допомоги у зв'язку з каліцтвом працівника (чи інших) ушкодженням його здоров'я;
- організує збір добровільних внесків від громадян України та іноземних громадян, підприємств і громадських організацій;
- інформує громадськість про свою діяльність;
- співпрацює з міжнародними організаціями з питань, що стосуються компетенції фонду [8, с.362-364].

Отже, ми визначили сутність і необхідність Пенсійного фонду через його функції і завдання. І можемо сказати, що Пенсійний фонд України взаємопов'язан з багатьма сферами економіки і фінансів і являється розподільчим органом, який співпрацює з багатьма міністерствами та відомствами. Пенсійний фонд України відіграє одну з найважливіших ролей у соціальній політиці держави в цілому і є органом соціального забезпечення окремих громадян.

1.3. Досвід зарубіжних країн у створенні пенсійного фонду і проведенні пенсійної реформи

Безпосередньо пенсійну реформу в Україні, розглянемо у третьому розділі роботи, у цьому підрозділі привернемо увагу до хронології подій пов'язаних з створенням та удосконаленням Пенсійного фонду України та досвідом інших країн у створенні пенсійного фонду і запровадженні пенсійної реформи.

Щоб більш менш розглянути історію становлення і прийняття законів, які мають відношення до Пенсійного фонду України, розглянемо хронологію подій з 1990 року, тобто безпосереднього створення і до 2017 року, події в період з 2017 до 2012 року, ми розглянемо безпосередньо у третьому розділі роботи, де будуть розглянуті питання пенсійної реформи.

Існує багато різних спроб класифікувати пенсійні системи з використанням притаманним їм загальних рис. Їх можна розділити по галузевій придатності, способу організації, ступеню заміщення втраченого доходу та іншим критеріям, з яких можна виділити такі основні ознаки як: способи фінансування; типи справляння внесків та розрахунку виплат; обов'язковість або добровільність участі в них робітників.

У світовій практиці прийнято розрізняти два способи фінансування: розподільчий та накопичувальний.

В розподільчій системі, яка як правило є державною формою пенсійного забезпечення, пенсійні виплати фінансуються за рахунок поточних доходів, які складаються з внесків робітників та роботодавців. Внески робітників акумулюються на спеціальному виділеному рахунку та після цього розподіляються у виді виплат на користь пенсіонерів. Тому в зарубіжних засобах друку такий механізм розподілення коштів прийнято називати PAY-AS-YOU-GO (PAYG) – системою «поточних платежів» [17].

В накопичувальних пенсійних системах внески робітників акумулюються в пенсійних фондах, інвестуються з метою отримання додаткового прибутку. Пільги в накопичувальних системах, як правило, відсутні, а пенсійні виплати повинні бути профінансовані роботодавцем або державою.

Наступним критерієм класифікації пенсійної системи є обов'язковість або добровільність участі в ній робітників.

Обов'язковість участі робітників в пенсійній системі означає наявність відповідальності держави перед особою, яке законодавче зобов'язує учасників схем сплачувати внески. Обов'язковість участі призводить до максимізації обхвату, а від так до збільшення доходної частини схеми.

Добровільність участі робітників означає можливість вибору з метою отримання ними додаткових доходів за рахунок додаткових заощаджень.

В практиці пенсійного забезпечення використовується класифікація пенсійної системи по типу розрахунку виплат. У відповідності з даним критерієм програми соціального страхування поділяються на плани з фіксованим розміром пенсій (ФП), в яких встановлено розміри внесків та виплат, та плани з установленими розмірами внесків (УВ), але не установленим розміром виплат [9,с.82-83].

В розподільчих системах переважно застосовуються плани з ПФ, при настанні терміну виплат вони фінансуються відповідно з принципом солідарності поколінь.

В накопичувальних системах використовуються переважно плани з УВ, в яких розмір виплат пов'язаний з розміром акумульованої суми та нарахованих дивідендів.

Реформа пенсійного забезпечення в багатьох країнах світу на сучасному етапі виходить з єдиної проблеми фінансового дефіциту, дисбалансу національних пенсійних програм, що обумовлено двома головними факторами:

- демографічними показниками, які визначають ступень заміщення прибутку, пенсійних програм оплачуваних за принципом солідарності поколінь. Негативні демографічні тенденції є визначальним фактором реформування пенсійних систем в країнах з розвинутою економікою;

- макроекономічною ситуацією. Неблагополучна макроекономічна ситуація в цілому, нерозвиненість фінансового ринку, попит на довгострокові інвестиції, необхідність реструктуризації національної економіки є другим основним фактором, який робить необхідним проведення пенсійної реформи. Латиноамериканські країни, країни з перехідною економікою знаходяться в числі тих країн де ці мотиви визначають проведення реформи пенсійного забезпечення.

У світовій практиці пенсійного забезпечення прийнято розглядати декілька основних моделей пенсійної системи: в промислово-розвинутих країнах, в Латиноамериканських країнах і Швеції. Кожна з них має свої специфічні особливості, які враховуються експертами країн при складанні перспективних національних моделей пенсійного забезпечення [16, с. 55-56].

При цьому в деяких країнах при реформування робляться спроби комбінованого використання найбільш вдалих моментів кожної з моделей.

Пенсійні системи в країнах з розвинутою економікою в якості першого рівня мають базові розподільчі системи з коефіцієнтом заміщення (співвідношення розміру пенсії до раніше отриманого заробітку) в 60-70 %. Так, зокрема, по країнах ЄС лише Великобританія, Данія та Нідерланди в 2000 році

мали додаткові накопичувальні схеми. Фінансування пенсійної системи більшість країн ЄС використовує також державні субсидування.

В якості додаткового рівня використовуються професійні накопичувальні схеми, за виключенням Франції, де застосовується розподільчий принцип.

Третій рівень в промислово розвинутих країнах це добровільне пенсійне забезпечення.

Другою основною моделлю пенсійної системи прийнято враховувати модель латиноамериканських країн.

На сьогодні вісім країн континенту – Чилі, Перу, Колумбія, Аргентина, Уругвай, Болівія, Сальвадор, Коста-Ріка – провели реформування систем пенсійного забезпечення, основним принципом якого було заміщення розподільчої системи системою індивідуальних накопичувальних рахунків з обов'язковими та добровільними внесками.

Цікавою є Швецька модель. Пенсійне забезпечення в Швеції надає універсальні базові пенсії (національна базова пенсія) з невеликим додатковим компонентом (національна додаткова пенсія), в якій враховується розмір внесків. Крім того, на додаток до державного комбінованого пенсійного забезпечення створені: квазі-обов'язкові професійні схеми з обхватом в 90 відсотків всіх робітників, ануїтети страхових компаній, індивідуальні пенсійні ощадні рахунки та приватні заощадження всіх інших типів. Таким чином, населення Швеції має диверсифікований набір джерел пенсійних доходів.

З середини 90-х років почали реформування своїх пенсійних систем і країни з перехідною економікою. Це країни Центральної і Південно-Східної Європи та країни Балтії розподільчі пенсійні системи яких вже були не в змозі забезпечити громадян.

Цей процес відбувається різними шляхами при поєднанні трьох категорій змін. Перша категорія регулює параметри існуючих систем соціального страхування. Друга скорочує соціальне страхування на користь індивідуальних заощаджень. Третя заохочує нові можливості добровільних пенсійних заощаджень. Деякі країни вже мають досвід реформування протягом кількох років, що спричиняє докорінній зміни у їх системах.

Значні коригування відбулись в таких параметрах систем пенсійного страхування країн як пенсійний вік, формула нарахування виплат, спеціальні категорії працівників та збирання пенсійних внесків.

Цей процес відбувався різними шляхами при поєднанні трьох категорій змін. Перша категорія регулює параметри існуючих систем соціального страхування. Друга скорочує соціальне страхування на користь індивідуальних заощаджень. Третя заохочує нові можливості добровільних пенсійних заощаджень. Деякі країни вже мають досвід реформування протягом кількох років, що спричиняє докорінній зміни у їх системах.

Значні коригування відбулись в таких параметрах систем пенсійного страхування країн як пенсійний вік, формула нарахування виплат, спеціальні категорії працівників та збирання пенсійних внесків.

Аналіз розподілу цих трьох категорій по країнах, свідчить про наявність двох загальних стратегій. Одна група країн поступово згортає державні, розподільні схеми, і замість них водночас впроваджує індивідуальні накопичувальні схеми під комерційним управлінням (Угорщина, Польща, Болгарія, Латвія, Естонія). Друга група країн (Чеська Республіка, Словенія, Румунія) поєднує коригування державних пенсійних систем із запровадженням добровільних додаткових пенсійних схем [14, с. 121-122].

У Чеській Республіці згідно із законом 1995 року підвищено пенсійний вік, запроваджена нова формула нарахування виплат, збільшено кількість років, залежно від яких визначається розмір пенсії. Зараз половина робочої сили країни охоплено добровільною додатковою пенсійною схемою.

У Словенії у 1999 році запроваджено ряд змін: підвищено пенсійний вік жінок, створено нову систему винагород і стягнень за пізній і ранній вихід на пенсію відповідно, знижено коефіцієнти заміщення заробітної плати, підвищено перерозподіл, надані повноваження і податкові пільги з метою поширення схем приватних заощаджень. На сьогодні в Словенії нові приватні фонди охоплюють кожного четвертого працівника.

У Румунії же протягом кількох років обговорюється можливість приватизації державної пенсійної схеми, але на практиці цей процес іще не здійснився. У 2000 році уряд вніс зміни у державну схему, серед яких було підвищення пенсійного віку.

В таких країнах, як Чеська Республіка, Румунія і Словенія активно обговорюється можливість приватизації державних пенсійних схем, що вже позитивно вирішено групою країн. У кожному випадку рішення уряду утриматися від цього обґрунтовувалося певною мірою великими фінансовими витратами на перехід від розподільчої системи, необхідними для виплати пенсій. У Чеській Республіці і Словенії позиція уряду визначалась під впливом сильної опозиції з боку профспілок, які сприймали приватизацію пенсійної системи як так, що підриває систему державного соціального страхування. Досвід функціонування пенсійних систем в світі свідчить, що будь-яка солідарна пенсійна система дуже залежить від демографічних ризиків. У більшості розвинених країн світу процес старіння супроводжується не тільки

зниженням народжуваності, а й зменшенням смертності, і як наслідок збільшенням тривалості життя.

Отже, у цьому підрозділі досліджено хронологію подій пов'язаних з Пенсійним фондом України і розглянули різноманітні пенсійні системи у інших країнах, дали коротку характеристику кожній з них. В цілому у першому розділі ми розглянули соціальну політику держави, її роль і суть у всій системній політиці держави. Розглянули детальніше Пенсійний фонд України його функції і завдання, які він повинен виконувати.

Наступний розділ роботи буде посвячений аналізу джерел поступлень до Пенсійного фонду України і аналізу використання цих коштів.

2.1. Аналіз джерел доходів Пенсійного фонду України

З метою забезпечення пенсійного страхування в Україні створено самостійну державну установу, яка має статус державного цільового позабюджетного фонду – Пенсійний фонд України (ПФУ). Діяльність фонду має важливе значення, оскільки згідно з розрахунками експертів в нашій країні нараховується більше 14 млн. пенсіонерів та понад 1,3 млн. осіб, що одержують допомогу для дітей. Система формування, накопичення та використання коштів, необхідних для забезпечення достатніх і безперебійних пенсійних платежів не є простою. А в процесі проведення пенсійної реформи вона ще більше ускладнюється.

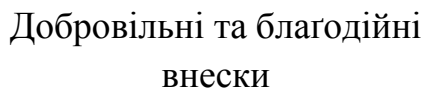
До основних задач ПФУ можна віднести: забезпечення виплат пенсій громадянам України, які згідно з законодавством мають право на її одержання; фінансування загальнодержавних та регіональних програм соціальної підтримки пенсіонерів, інвалідів та інших категорій населення; організація виплат пенсій громадянам, які виїхали за межі України. Стаття 46 Конституції України гарантує громадянам право на соціальний захист щодо отримання пенсії на рівні, не нижчому від прожиткового мінімуму, встановленого законом, якщо вона є основним джерелом його існування. З метою вирішення цих задач ПФУ здійснює мобілізацію фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення таких виплат, управління фінансами пенсійного забезпечення та організацію платежів населенню, пов'язаних з обслуговуванням та соціальною підтримкою пенсіонерів [1].

ПФУ, а також його управління в АР Крим, областях та в м. Києві і Севастополі є юридичними особами. Фонд має право займатися комерційною

діяльністю, пов'язаною з інвестуванням в цінні папери та депозити комерційних банків. Йому дозволяється приймати участь в заснуванні підприємств і вкладені фінансових ресурсів в їх капітали. ПФУ може проводити грошово-речові лотереї та здійснювати благодійні заходи.

З метою фінансування витрат до ПФУ мобілізуються власні та передані доходи. Власні доходи – це надходження до ПФУ в формі обов'язкових та добровільних внесків підприємств, установ та громадян, доходи від фінансових санкцій та комерційної діяльності фонду. До переданих доходів відносяться кошти, що передаються в фонд з державного та місцевого та місцевого бюджетів, а також з державних цінних фондів. Структура доходів ПФУ відображено на рис. 2.1.

Добровільні та благодійні
внески

Рис. 2.1. Структура доходів Пенсійного фонду України

Переважна частина доходів фонду – це власні доходи, що складають біля 90 % всіх надходжень. В структурі власних надходжень більше 80 % випадає на обов’язкові внески суб’єктів підприємницької діяльності. Це встановлені законодавством України відрахування підприємств, бюджетних та громадських установ та фізичних осіб підприємств до ПФУ. Їх величина залежить від суми витрат на оплату праці, що виплачуються працівникам (основна та додаткова зарплата, компенсаційні виплати та ін.). Сюди відносяться також кошти, що поступають до фонду від платників єдиного сільськогосподарського податку.

Обов’язкові внески громадян – це відрахування від заробітної плати, що виплачується працівникам, які залучаються до роботи суб’єктами підприємницької діяльності, а також фізичних осіб, які працюють на умовах трудового договору. В залежності від суми заробітної плати громадян відрахування до ПФУ складають 1-2 % її величини.

До 2002 року до обов’язкових внесків юридичних та фізичних осіб в ПФУ відносилися також відрахування з суми операцій купівлі-продажу валют (1%). Суб’єкти підприємницької діяльності, які зайняті торгівлею ювелірними виробами (із золота, платини і дорогоцінного каміння) також виплачували збори в розмірі 5 % вартості реалізованих виробів. При відчуженні легкових автомобілів юридичними та фізичними особами відраховувалися 3 % вартості автомобіля. Крім цього до обов’язкових відрахувань а ПФУ залучалися

виробники та імпортери тютюнових виробів (5 % від об'єкту оподаткування), покупці нерухомості (1 % ціни майна), суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги мобільного зв'язку (6 % від об'єкту оподаткування).

Надходження у вигляді регресивних вимог – це доходи, які одержує фонд на основі вимог до боржників, що не виконали свої зобов'язання в минулі періоди. У випадках невиконання обов'язкових внесків та інших зобов'язань перед фондом згідно з законодавством керівництво ПФУ має право накладати штрафи на порушників. Тоді мають місце надходження від фінансових санкцій. Доходи від комерційної та інвестиційної діяльності включають надходження нараховані на інвестиції в цінні папери, депозити в комерційних банках, паї в господарських товариствах, доходи від проведення діяльності та ін.

Передані кошти фонду – це ресурси, які передаються ПФУ з метою забезпечення пенсійних та пов'язаних з ними виплат, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів. До них, зокрема, відносяться кошти державного бюджету, Фонду Чорнобиля, місцевих бюджетів, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття та ін. Передача таких коштів ПФУ зумовлена тим, що мобілізація доходів для забезпечення зазначених витрат проводиться державними установами, а їх виконавцем є пенсійний фонд. Такий порядок передбачено законодавством України з метою організації більш ефективного пенсійного обслуговування. Так, кошти державного бюджету передаються фонду для забезпечення виплати пенсій військовослужбовцям. Фонд Чорнобиля перераховує частину своїх доходів з метою забезпечення пенсійних виплат громадянам, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Перерахування з місцевих бюджетів використовуються для фінансування виплат допомоги по догляду за дитиною [30,с.58-61].

Пенсійний фонд України має право займатися комерційною діяльністю за такими головними напрямками:

- вкладення коштів, у коротко- та довгострокові кредити, цінні папери державних органів, акціонерних товариств, фондів і товарних бірж, до комерційних банків;
- створення підприємств, участь у комерційних структурах (банки, страхові компанії, торгові дома, спільні підприємства, акціонерні товариства тощо);
- проведення грошово-речових лотерей, благодійних вечорів, рекламно-інформаційних заходів (благодійні теле- та радіопрограми, спеціальні випуски у періодичній пресі).

Проблема формування Пенсійного фонду досить складна. Для того, щоб розробити відповідну програму, слід врахувати особливості різних методів фінансування пенсійних систем. У зв'язку з цим значний інтерес становлять потенційні джерела фонду та створення умов для їх трансформації у реальні. Зважаючи на те, що пенсійна система планується як складна у фінансовому відношенні ієрархічна структура, розглянемо деякі потенційні джерела [18, с. 292].

Одним із найвагоміших джерел відрахувань у Пенсійний фонд можуть бути внутрішні заощадження населення. Слід зазначити, що їх не варто ототожнювати із заробітною платою. За нинішніх її розмірів, на перший погляд, недоцільно сподіватися на істотне підвищення норми заощаджень в рахунок майбутньої пенсії. Водночас цікаво в цьому плані провести порівняльний аналіз доходів і витрат населення.

Отже, проведемо порівняльний аналіз доходів і витрат населення в цілому по країні в період з 2013-2015 рік, а потім безпосередньо по Луганській

області за період з 2015 по 2019 рік, тобто за останні 5 років. До доходів громадян відносяться такі основні джерела поступлень: заробітна плата, прибуток та змішаний дохід, доходи від власності (одержані), соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти (соціальні допомоги, інші одержані поточні трансферти, соціальні трансферти в натурі).

Тепер, на основі даних про доходи і витрати населення в цілому по Україні за 2013-2019 рік, наданих Державною службою статистики України [13], побудуємо таблицю у якій будуть відображатися основні джерела доходів і витрат населення та їх суми (табл. 2.1).

За допомогою таблиці 2.1. «Доходи і витрати населення в Україні за 2013-2019 р.», можемо прослідити динаміку змін доходів і витрат населення України за період з 2013-2019 рік.

Для цього необхідно кожний з елементів доходів, витрат поділити на загальну суму доходів, витрат населення і помножити на 100 %.

Таблиця 2.1

Доходи і витрати населення в Україні за 2013-2019 р.

Джерела доходів і напрями витрат	Роки						
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Заробітна плата	160621	205120	278968	366387	365300	449553	529133
Прибуток та змішаний дохід	58404	69186	95203	131139	129760	160025	200230
Доходи від власності (одержані)	11072	13855	20158	28432	34654	67856	68004
Соціальні допомоги та	151307	183900	229040	319683	364572	423741	469386

інші одержані поточні трансферти							
В тому числі:							
- соціальні допомоги	84617	103092	124472	180455	204101	237213	263633
- інші одержані поточні трансферти	12545	14510	18209	26092	32984	34397	40978
- соціальні трансферти в натурі	54145	66298	86359	113136	127487	152131	164775
Всього доходів	381404	472061	623289	845641	894286	1101175	1266753
Придбання товарів та послуг	306769	385681	509533	695618	709025	838213	1030635
Доходи від власності (сплачені)	3523	8374	16924	30406	37831	28844	29064
Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти	25461	33803	49053	67606	67053	72251	83931
В тому числі:							
- поточні податки на доходи, майно тощо	17774	23396	35598	46926	45368	51112	60683
- внески на соціальне страхування	5064	7134	8326	11987	11796	13073	13827
- інші поточні трансферти	2623	3273	5129	8693	9889	8066	9421
Нагромадження не фінансових активів	4444	7159	9939	29515	10493	19578	-1159
Приріст фінансових активів	41207	37044	37840	22496	69884	142289	124282
З них:							
- приріст грошових вкладів та заощаджень в	53297	54880	94526	91212	2528	81024	43607

цінних паперах							
- заощадження в іноземній валюті	7200	17961	19908	32561	75834	44406	75922
- позики, одержані за виключенням погашених (-)	19355	45766	77043	116629	-39172	-31639	-8288
Всього витрат та заощаджень	381404	472061	623289	845641	894286	1101175	1266753

Так як розрахунки динаміки доходів та витрат населення України за 2013-2019 роки займають значний обсяг роботи, ми не будемо їх відображати, а на основі отриманих результатів побудуємо таблицю структури динаміки доходів і витрат населення України за період з 2013-2019 роки. За допомогою якої ми зможемо порівняти у відсотковому відношенні доходи і витрати по окремим елементам за різні роки і зробити висновки щодо грошового і відсоткового відношення доходів і витрат населення України, їх змін та найбільших і найменших значень (табл. 2.2.).

Тепер, розглянемо окремо кожний елемент доходів і видатків населення і дослідимо як вони змінювалися у грошовому і відсотковому значенні за період з 2013-2019 роки.

Заробітна плата у грошовому значенні в основному мала тенденцію до збільшення, але у 2017 році вона зменшилася на 1087 млн.грн. ($366387 - 365300 = 1087$ млн.грн) порівняно з 2016 роком, ця зміна відповідно є і у динаміці доходів населення, тобто у 2016 році заробітна плата складала 43,3 % від усіх доходів громадян, а у 2017 році 40,8 %, що на 2,5 менше. Якщо прослідити частку заробітної плати у всіх доходах громадян то вона була досить не стабільною, найменше її значення було у 2018 році – 40,4 %, а найбільша у 2015 році – 44,8 %. На 2019 рік вона є більш менш середньої і складає 41,8 % від усіх

доходів громадян. Заробітна плата є найбільшим джерелом доходів громадян це можна побачити прослідкувавши значення цього показника у грошовому і відсотковому значенні.

Прибуток та змішаний доход у грошовому значенні, також як і заробітна плата мав тенденцію до збільшення, але у 2017 році цей показник впав на 1379 млн.грн. ($131139 - 129760 = 1379$ млн.грн.) порівняно з 2016 роком. У динаміці цей показник був достатньо стабільним і змінювався на 1 % не більше, найбільше його значення було зафіксовано у 2019 році – 15,8 %, а найменше у 2017 і 2018 році відповідно 14,5 %. Прибуток та змішаний доход є третім по величині джерелом доходів населення.

Таблиця 2.2

Динаміка доходів і витрат населення України за 2013-2019 р.

(%)

Джерела доходів і напрями витрат	Роки						
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Заробітна плата	42,1	43,5	44,8	43,8	40,8	40,4	41,8
Прибуток та змішаний доход	15,3	14,7	15,3	15,5	14,5	14,5	15,8
Доходи від власності	2,9	2,9	3,2	3,4	3,9	6,2	5,4
Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	39,7	38,9	36,7	37,8	40,8	38,5	37,0
В тому числі:							
- соціальні допомоги	22,2	21,8	20,0	21,3	22,8	21,5	20,8
- інші одержані поточні трансферти	3,3	3,1	2,9	3,1	3,7	3,1	3,2
- соціальні трансферти в	14,2	14,0	13,8	13,4	14,2	13,8	13,0

заощаджень							
------------	--	--	--	--	--	--	--

Доходи від власності (одержані) мали постійну тенденцію до збільшення, відповідно найбільше значення цього показника зафіксоване у 2019 році – 68004 млн.грн., а найменше у 2013 році – 11072 млн.грн.. У динаміці цей показник теж мав тенденцію до збільшення до 2019 року, а в 2019 році він знизився на 0,8 % ($6,2 - 5,4 = 0,8$ %). Доход від власності останнє по величині джерело доходів населення.

Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти складаються з соціальних допомог, інших одержаних поточних трансфертів, соціальних трансфертів в натурі. В цілому соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти мали постійну тенденцію до збільшення, відповідно найбільше значення цього показника було зафіксоване у 2019 році – 469386 млн.грн., а найменше у 2013 році – 151307 млн.грн., у динаміці цей показник був достатньо не стабільним, найбільша частка цього показника у всіх доходах складала 40,8 % у 2017 році, а найменша у 2015 році – 36,7 %. Цей показник по своїй величині є другим у всіх доходах громадян.

Розглянемо детальніше складові соціальної допомоги та інших одержаних поточних трансфертів.

Соціальні допомоги у грошовому значенні мали постійну тенденцію до збільшення впродовж 2013-2019 років. У динаміці цей показник мав не стабільне значення, найбільше його значення було зафіксоване у 2017 році – 22,8, а найменше у 2015 році – 20,0 %, на 2019 рік він складає 20,8 %, що є достатньо збалансованим значенням.

Інші одержані поточні трансферти у грошовому еквіваленті теж мали постійну тенденцію до збільшення і у 2019 році склали 40978 млн.грн., а в 2013 році був зафіксований найменше його значення – 12545 млн.грн. У динаміці цей

показник був достатньо стабільним, найбільше його значення було у 2017 році – 3,7 %, а найменше у 2015 році – 2,9 %.

Соціальні трансферти в натурі у грошовому значенні мали тенденцію до постійного збільшення. У динаміці цей показник був достатньо не стабільним, найменше його значення було зафіксоване у 2019 році – 13,0 %, а найбільше у 2013 і 2017 роках – 14,2 %.

Тепер розглянемо витрати та заощадження населення України за 2013-2019 роки.

Витрати на придбання товарів та послуг мали постійну тенденцію до збільшення, відповідно у грошовому значенні цей показник був найвищим у 2019 році і склав 1030635 млн.грн., а найменший у 2013 році склав 306769 млн.грн.. У структурній динаміці цей показник був теж достатньо стабільним, лише у 2018 році він знизився до найменшого свого значення – 76,1 %, а найбільше у 2016 році – 82,2 %. На 2019 рік він має достатньо середнє значення у 81,4 %.

Доходи від власності (сплачені) мали тенденцію до збільшення до 2010 року, після цього вони зменшувалися, найбільше грошове значення цей показник мав у 2017 році – 37831 млн.грн., що на 8767 млн.грн. більше ніж у 2019 році ($37831 - 29064 = 8767$ млн.грн.), найменше значення показника було зафіксоване у 2014 році – 3523 млн.грн., що на 25541 млн.грн. менше ніж у 2019 році. У динаміці цей показник був достатньо не стабільним, найбільшу долю структури витрат він складав у 2017 році – 4,2 %, а найменшу у 2013 році – 0,9 %.

Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти у грошову значенні мали постійну тенденцію до збільшення і лише у 2017 році вони зменшилися порівняно з 2016 роком на 553 млн.грн. ($67606 - 67053 = 553$

млн.грн.). У структурній динаміці цей показник також збільшувався до 2017 року, а потім він стабілізувався на значенні 6,6 %.

До поточних податків на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти відносяться також такі елементи як: поточні податки на доходи, майно тощо; внески на соціальне страхування; інші поточні трансферти.

Поточні податки на доходи, майно тощо у грошовому значенні мали постійну тенденцію до збільшення і лише у 2017 році вони зменшилися на 1558 млн.грн. ($46926 - 45368 = 1558$ млн.грн.). У динаміці цей показник мав достатню нестабільність і постійно коливався, найбільше його значення було зафіксоване у 2015 році – 5,7 %, а найменше у 2013 році – 4,7 %.

Внески на соціальне страхування також як і поточні податки на доходи, майно тощо мали тенденцію до збільшення, а у 2017 році у грошовому вимірі вони зменшились на 191 млн.грн. ($11987 - 11796 = 191$ млн.грн.). У показниках динаміки внески на соціальне страхування були досить стабільними і середнє значення у динаміці складало 1,3 % від загальної суми видатків.

Інші поточні трансферти збільшувалися у грошовому виразі до 2018 року, потім вони впали порівняно з 2017 роком на 1823 млн.грн. ($9889 - 8066 = 1823$ млн.грн.). Динаміка цього показника здебільшого була на рівні 0,7 % від загальної суми видатків населення.

Нагромадження фінансових активів здійснювалося по тенденції збільшення до 2019 року, але в 2019 році цей показник наблизився до – (-1159 млн.грн.). У динаміці цей показник був не стабільним, найбільшим значення він мав у 2016 році – 3,5 %, а найменше відповідно у 2019 році – (-0,09 %).

Приріст фінансових активів у грошовому значенні постійно збільшувався на протязі 2013-2019 років. У структурній динаміці цей показник не мав

постійних значень, найбільша доля цього показника в усіх витратах складала у 2018 році – 12,9 %, а найменша у 2016 – 2,7 %.

До приросту фінансових активів відносять: приріст грошових вкладів та заощаджень в цінних паперах; заощадження в іноземній валюті; позики, одержані за виключенням погашених.

Приріст грошових вкладів та заощаджень в цінних паперах у грошовому виразі був достатньо не стабільним, найбільше значення цього показника було зафіксоване у 2015 році – 94526 млн.грн., а найменше у 2017 році – 2528 млн.грн.. У динаміці цей показник був дуже не стабільним і дуже сильно падав у 2017 році порівняно з іншими періодами.

Заощадження в іноземній валюті постійно зростали до 2018 року, але в 2018 впали на 31428 млн.грн. ($75834 - 44406 = 31428$ млн.грн.). У структурній динаміці цей показник був не стабільним, найменше значення його було зафіксоване у 2013 році – 1,8 %, а найбільше у 2017 році – 8,5 %.

Позики, одержані за виключенням погашених змінювалися постійно і у 2017-2019 роках цей показник мав негативне значення, на 2019 рік це значення зменшилося але так і є негативним, такі самі значення і у динаміці цього показника.

Загальний обсяг витрат та заощаджень був досить стабільним і мав постійну тенденцію до збільшення.

Тепер проаналізуємо доходи і витрати населення у Луганській області, щоб зробити порівняльний аналіз доходів і витрат [13].

На основі даних про доходи і витрати населення у Луганській області за 2015-2019 роки, наданих Головним управлінням статистики у Луганській області, побудуємо таблицю у якій відобразимо доходи та витрати населення та їх суми у Луганській області (табл. 2.3.).

Таблиця 2.3

Доходи і витрати населення у Луганській області за 2015-2019 р.

(млн.грн.)

Джерела доходів і напрями витрат	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Заробітна плата	13429	17832	17116	21779	24928
Прибуток та змішаний дохід	3207	4396	4564	5705	6916
Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	11791	17054	19391	22124	23445
В тому числі:					
- соціальні допомоги	7451	11305	12928	14383	15368
Всього доходів	28427	39282	41071	49608	55289
Придбання товарів та послуг	18912	25984	27806	34977	41775
Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти	2054	2899	2991	3441	3872
В тому числі:					
- поточні податки на доходи, майно тощо	1571	2106	2040	2335	2759
Нагромадження не фінансових активів	271	514	183	188	633
Приріст фінансових активів	7269	10138	10131	12341	11134
Всього витрат та заощаджень	30077	41641	43151	53282	60173

За допомогою таблиці 2.3 можемо прослідити динаміку змін доходів населення у Луганській області за 2015-2019 рік.

Для цього кожний з елементів доходів необхідно поділити на загальну суму доходів населення і помножити на 100 %.

На основі отриманих результатів побудуємо таблицю структури динаміки доходів і витрат населення Луганської області за період з 2015-2019 роки. За допомогою якої ми зможемо порівняти у відсотковому відношенні доходи і витрати по окремим елементам за різні роки (табл. 2.4.).

Таблиця 2.4

Динаміка доходів і витрат населення Луганської області
за 2015-2019 р.

(%)

Джерела доходів і напрями витрат	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Заробітна плата	47,2	45,4	41,7	43,9	45,1
Прибуток та змішаний дохід	11,3	11,2	11,1	11,5	12,5
Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	41,5	43,4	47,2	44,6	42,4
В тому числі:					
- соціальні допомоги	26,2	28,8	31,5	29,0	27,8
Всього доходів	100	100	100	100	100
Придбання товарів та послуг	62,9	62,4	64,4	65,6	69,4
Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти	6,8	7,0	6,9	6,4	6,4
В тому числі:					
- поточні податки на доходи, майно тощо	5,2	5,1	4,7	4,4	4,6
Нагромадження не фінансових активів	0,9	1,2	0,4	0,4	1,1

Приріст фінансових активів	24,2	24,3	23,6	23,2	18,5
Всього витрат та заощаджень	100	100	100	100	100

Тепер, розглянемо окремо кожний елемент доходів та видатків населення у Луганській області за 2015-2019 рік.

Доходи населення Луганської області складаються з заробітної плати; прибутку та змішаного доходу; соціальних допомог та інших одержаних поточних трансфертів.

Заробітна плата у грошовому значенні мала тенденцію до збільшення, але у 2017 році вона впала на 716 млн.грн., ці зміни відобразилися і у структурній динаміці заробітної плати, яка до речі є достатньо стабільною.

Прибуток та змішаний дохід мав постійну тенденцію до збільшення у грошову значенні, а у динаміці цей показник майже не змінювався до 2019 року, а в 2019 році він зріс на 1% ($12,5 - 11,5 = 1\%$).

Соціальна допомога та інші одержані поточні трансферти у грошовому вимірі теж мали постійну тенденцію до збільшення, так як і у динаміці, найбільшу долю з усіх доходів вони мали у 2017 році – 47,2 %, а найменшу у 2015 – 41,5 %.

В цілому усі доходи з кожним роком зростали і у 2019 році досягнули найвищого свого значення у 55289 млн.грн.

Витрати населення Луганської області складаються з придбання товарів та послуг; поточних податків на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти; нагромадження не фінансових активів; приріст фінансових активів.

Придбанні товари та послуги мали постійну тенденцію до збільшення і у 2019 році досягнули 41775 млн.грн., до речі у динаміці цей показник був найвищим теж у 2019 році – 69,4 %, від усіх витрат населення.

Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти також мали постійну тенденцію до збільшення і відповідно у 2015 році була зафіксована найменша сума цих витрат – 2054 млн.грн., а у 2019 році найбільша – 3872 млн.грн.. У динаміці цей показник був достатньо стабільним і в останні два роки залишався на рівні 6,4 %, від загальної суми витрат населення Луганської області.

Нагромадження не фінансових активів у грошовому значенні не було стабільним у 2017 році це була найменша сума – 183 млн.грн., а у 2019 році найбільша – 633 млн.грн. У структурній динаміці цей показник теж був не стабільним, у 2017 і 2018 роках цей показник мав низьке значення і знаходився на рівні 0,4 %, а у 2016 році мав найбільше значення – 1,2 %.

Приріст фінансових активів був достатньо стабільним до 2019 року, а потім знизився на 1207 млн.грн. ($12341 - 11134 = 1207$ млн.грн.). У динаміці цього показника таж сама ситуація, у 2019 році він зменшився на 4,7 % ($23,2 - 18,5 = 4,7$ %).

В цілому витрати населення як і доходи з кожним роком зростають, до речі доходи менше чим витрати населення Луганської області.

Таким чином, кошти населення – неповною мірою реалізоване в Україні джерело ресурсів. За прогнозами, зробленими міжнародними фінансовими організаціями, заощадження населення Україні у найближчі 4-5 років підвищаться у середньому до 20,5 % валового внутрішнього продукту, тому можуть становити реальну основу Пенсійного фонду. У зв'язку з цим необхідно відпрацювати питання створення фінансового механізму залучення цих коштів. Розглянемо в цьому контексті існуючі можливості фінансування пенсійної системи [20].

Значним потенційним джерелом реального фінансування є кошти, які вивозяться за межі країни. Безперечно, навіть в умовах найдосконалішої фінансової інфраструктури (наявних банків, страхових компаній, інвестиційних фондів тощо) далеко не всі кошти були б використані у самій країні. Потенційні можливості цього джерела надзвичайно великі, враховуючи, що, за оцінками фахівців, обсяг капіталів, вивезених за межі України в період реформ, досяг 20 млрд. дол.

Глибинний фінансовий зміст зовнішніх надходжень полягає у тому, що вони, як правило, є результатом заощаджень, здійснених у інших країнах. Ці заощадження можуть повертатися в Україну у вигляді фінансових запозичень (міжнародних організацій, фондів або іноземних держав). Навіть у тих порівняно незначних надходженнях іноземного капіталу певну їх частину становлять національні заощадження, які свого часу були інвестовані не в економіку України, а за її межі і згодом можуть повернутися.

Інший спосіб залучення коштів у пенсійні фонди – це житлове будівництво. Стан житлової проблеми в Україні можна охарактеризувати такими показниками: більш як 10 % населення не мають окремого житла, на 100 тис. сімей щорічно зростає черга на державне житло, середній темп перебування на квартирному обліку – 10-15 років.

З урахуванням наявності заощаджень у населення можна проблему фінансування будівництва житла розв'язати на користь збільшення пенсійних фондів.

До технології, заснованої на принципі «заощадження – акумуляція – позика – пенсійні виплати», належать система житлобудівних заощаджень. Основна ідея цієї системи кредитування полягає в мобілізації вільних коштів

населення на будівництво і придбання житла в рамках переважно спеціалізованих банківських інститутів.

Суть цієї системи можна уявити на прикладі ситуації: якщо житловий об'єкт коштує 50 тисяч грошових одиниць, а кожний, хто бажає придбати його, може щорічно заощаджувати лише 5 тисяч грошових одиниць, то він зможе здійснити своє бажання відповідно через 10 років. Але коли 10 таких бажаючих об'єднують свої заощадження, то вже через рік один із них зможе мати своє житло. За умови, якщо вони продовжуватимуть заощаджувати, в результаті виграють усі члени такого об'єднання, тому що середній строк отримання житла значно скоротиться. Цей час прискориться ще більше за рахунок пенсійних внесків. Одночасно виграють і вкладники останніх, тому що нагромаджуватиметься капітал і виплата за рахунок цих пенсій [22,с.98].

На практиці така система фінансово-майнових відносин може бути досить складною, оскільки не всі вкладники прагнуть до однакової мети, не всі хочуть або можуть заощаджувати відповідну суму. Саме складність таких фінансових відносин при розподілі наявного фонду і є однією з головних причин того, що такою системою кредитування займаються спеціалізовані фінансово-кредитні установи, діяльністю яких опікується держава.

Разом із тим однією з причин, що стримує розвиток такого способу акумуляції коштів, є розрив між доходами переважної частини населення і вартістю житла. В Україні він значно перевищує аналогічні показники в економічно розвинутих країнах. Так, якщо в країнах Західної Європи співвідношення між середньорічними доходами громадян і середньою вартістю одиниці житла становить 1:3, то в Україні – не менш як 1:11, а в деяких регіонах цей розрив ще більший.

Таким чином, висока вартість житла в поєднанні з низькими доходами переважної більшості населення не дає змоги розв'язати проблему придбання житла за рахунок власних коштів громадян і банківської позики. Водночас аналіз фінансової ситуації на ринку житла свідчить, що значна частина громадян прагне, вкласти свої тимчасово вільні кошти в різні цінні папери численних будівельно-фінансових інвестиційних компаній і фондів, що діють в Україні [21,с.256-258].

Цей висновок впливає з експерименту, який проводить банк "Аркада" у Києві, відкривши при цьому філію у Дніпропетровську. Незважаючи на успішний хід експерименту у столиці, слід звернути увагу на відмінності його проведення у зазначених містах.

Природно, вибір цих міст не випадковий. Основне, що їх пов'язує, – це розташування у високоурбанізованих регіонах. Але інші характеристики будуть на користь Києва. По-перше, статус столичного міста, що потребує відведення житлової площі під іноземні представництва та офіси. По-друге, суттєво більша грошова маса, яка обертається у сфері фінансових відносин і може бути використана як потенційне джерело Пенсійного фонду. Звичайно, в умовах Дніпропетровська навіть менші надходження можуть бути використані в новій системі пенсійного забезпечення.

Зважаючи на альтернативу потенційних джерел формування пенсійних фондів, слід звернути увагу і на проблему управління фінансами пенсійної системи. Згідно з новою системою фінансові інститути матимуть у розпорядженні вже не залишки коштів, а накопичувальні фонди, якими захочуть скористатися. Тобто в цих умовах виникне проблема гарантованого і прибуткового інвестування коштів. Іншими словами, знадобиться надійний інвестор, яким може бути комерційний банк, чи страхова компанія, чи

виконавець інвестиційного проекту. Крім привабливості для населення того чи іншого фінансового інструменту вкладення коштів, велику роль відіграють психологічні чинники, передусім ступінь довіри населення до тих структур, які мобілізують фінансові ресурси.

Отже, джерелами формування коштів Пенсійного фонду України є кошти, які відраховують підприємства, установи та організації. Крім того, до надходжень фонду належать обов'язкові страхові внески громадян, які працюють, у розмірі 1-5% від заробітної плати, а також кошти державного бюджету на виплату окремих видів пенсій та допомог, добровільні внески підприємств, організацій, населення, інші надходження [24,с.321-322].

Аналіз потенційних джерел системи пенсійного забезпечення свідчить, що основною проблемою є створення умов для їх трансформації у реальні джерела.

2.2. Аналіз використання коштів Пенсійного фонду

До задач пенсійного фонду України відноситься фінансування певних соціальних програм держави. До їх складу включаються: забезпечення виплат трудових і соціальних пенсій (за віком, за інвалідністю, при втраті годувальника, за вислугу років та ін.); виплата допомоги малозабезпеченим пенсіонерам; фінансування допомоги по догляду за дитиною; забезпечення витрат на поховання пенсіонерів; виплата допомоги по догляду за дітьми, самотніми та інвалідами [28, с. 59-60].

За рахунок коштів ПФУ фінансуються також надбавки до пенсій. Склад видатків ПФУ відображено на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Склад видатків Пенсійного фонду України.

Тепер зробимо аналіз видатків Пенсійного фонду України пов'язаних з виплатою пенсій, як ми і зазначили вище це основний напрям видатків фонду, вони поділяються на виплату пенсій за віком, за інвалідністю, при втраті годувальника, за вислугу років. За допомогою статистично інформації наданою Державною службою статистики України, побудуємо таблицю у якій будуть відображатися середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, а також кількості пенсіонерів на протязі 2013-2019 років в цілому по всій країні (табл. 2.5).

За даними табл. 2.5 бачимо, що усі види пенсій збільшувалися на протязі 2013-2019 років, відповідно найменша сума пенсії за віком була зафіксована у

2013 році – 323,8 грн., а найбільша у 2019 році – 1156,0 грн., відхилення між цими показниками складає - 832,2 грн.; пенсії за інвалідністю також мали тенденцію до збільшення, у 2013 році була найменша сума цих виплат – 305,2 грн., а найбільша у 2019 році – 1033,8 грн.; виплати у разі втрати годувальника також, як і всі інші види виплат мали тенденцію до збільшення, відповідно найбільша сума цих виплат була у 2019 році – 940,0 грн., а найменша у 2013 році – 262,9 грн.

Таблиця 2.5

Середній розмір місячної пенсії та кількості пенсіонерів в Україні за
2013-2019 р.

Роки	Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, грн.				Кількість пенсіонерів, тис.
	Всього	У тому числі:			
		За віком	За інвалідністю	У разі втрати годувальника	
2013	316,2	323,8	305,2	262,9	14065,1
2014	406,8	417,7	393,2	302,8	14050,0
2015	478,4	497,0	435,8	339,3	13936,8
2016	776,0	798,9	624,4	517,5	13819,0
2017	934,3	942,7	780,7	696,6	13749,8
2018	1032,6	1039,6	884,6	807,9	13721,1
2019	1151,9	1156,0	1033,8	940,0	13738,0

За даними табл. 2.5 бачимо, що усі види пенсій збільшувалися на протязі 2013-2019 років, відповідно найменша сума пенсії за віком була зафіксована у

2013 році – 323,8 грн., а найбільша у 2019 році – 1156,0 грн., відхилення між цими показниками складає - 832,2 грн.; пенсії за інвалідністю також мали тенденцію до збільшення, у 2013 році була найменша сума цих виплат – 305,2 грн., а найбільша у 2019 році – 1033,8 грн.; виплати у разі втрати годувальника також, як і всі інші види виплат мали тенденцію до збільшення, відповідно найбільша сума цих виплат була у 2019 році – 940,0 грн., а найменша у 2013 році – 262,9 грн.

Кількість пенсіонерів в цілому по Україні за 2013-2019 р. мала тенденцію до зменшення, але у 2019 році спад призупинився і порівняно з 2018 роком збільшилися на 16,9 тис. чоловік (13738,0 – 13721,1 = 16,9 тис. чол.).

Тепер, проаналізуємо середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду в Луганській області за період з 2013-2019 рік. За допомогою статистичної інформації наданої Управлінням статистики у Луганській області, побудуємо таблицю у якій відобразимо таку ж інформацію, як і у попередній таблиці, але у Луганській області (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Середній розмір місячної пенсії та кількості пенсіонерів в Луганській області за 2013-2019 р.

Роки	Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, грн.				Кількість пенсіонерів, тис.
	Всього	У тому числі:			
		За віком	За інвалідністю	У разі втрати годувальника	
2013	342,7	354,9	317,3	285,5	786,1

2014	441,6	456,3	432,0	334,5	784,6
2015	531,6	556,9	476,5	380,8	773,8
2016	907,5	966,9	675,6	662,7	764,2
2017	1087,3	1146,3	849,5	857,2	758,4
2018	1194,8	1241,9	1037,7	1003,9	752,3
2019	1328,1	1360,0	1272,3	1186,0	749,2

Отже, бачимо що в Луганській області виплати пенсій за віком, за інвалідністю і у разі втрати годувальника мали загальну тенденцію до збільшення, це можна побачити за даними таблиці 2.6. Відповідно найбільші дані зафіксовані за кожним показником були у 2019 році, а найменші у 2013 році.

Можна зобити висновок, що кількість пенсіонерів з кожним роком зменшується, у Луганській області цей показник продовжує падати впродовж вже 7 років.

У випадку наявності профіциту бюджету ПФУ, погашення зобов'язань фонду, що мали місце в минулі періоди; фінансування інвестиційної діяльності фонду; збільшення величини пенсійних виплат та допомоги; покращення діяльності фонду на доставку пенсій і допомоги. Важливий напрямок діяльності ПФУ фонду – обслуговування операцій, зменшення необґрунтованих пілг пенсіонерам, оптимізація надбавок та ін.

РОЗДІЛ 3. УПРАВЛІННЯ ПЕНСІЙНИМ ФОНДОМ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ

3.1. Управління пенсійним фондом та шляхи його удосконалення

Правовий статус Пенсійного фонду України визначається Указом Президента України від 1 березня 2001 р. № 121/2001. Відповідно до Указу Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, що здійснює управління фінансами пенсійного забезпечення, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України [4].

Раніше Пенсійний фонд діяв на підставі «Положення про Пенсійний фонд України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 1994 р. № 345 [3].

Як ми і говорили раніше, до основних завдань Пенсійного фонду належать наступні напрямки завдань:

- участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері пенсійного забезпечення та соціального страхування;
- забезпечення збирання та акумулювання коштів, призначених для пенсійного забезпечення, повного і своєчасного фінансування витрат на виплату пенсій та інших соціальних виплат, що здійснюються з коштів Пенсійного фонду України;
- ефективне використання коштів Пенсійного фонду України, здійснення у межах своєї компетенції контрольних функцій, удосконалення методів фінансового планування, звітності та системи контролю за витрачанням коштів Пенсійного фонду України;
- ефективне використання коштів Пенсійного фонду України, здійснення у межах своєї компетенції контрольних функцій, удосконалення методів фінансового планування, звітності та системи контролю за витрачанням коштів Пенсійного фонду України;

Законодавством закріплено, що рішення Пенсійного фонду України, прийняті у межах його компетенції, є обов'язковими для виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності та громадянами.

Для здійснення своїх завдань і функцій Пенсійний фонд повинен мати відповідні фінансові ресурси. Бюджет Пенсійного фонду України формується за рахунок: збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, що сплачується

підприємствами, установами, організаціями та фізичними особами в порядку, визначеному законодавством; коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів; коштів, що надходять за регрес ними вимогами; добровільних внесків підприємств, установ, організацій та громадян; сум пені, фінансових санкцій, штрафів, передбачених за порушення порядку сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування; банківських кредитів; інших не заборонених законодавством надходжень [26,с.143-149].

Бюджет Пенсійного фонду України щороку затверджує Кабінет Міністрів України.

Акумуляовані кошти Пенсійний фонд спрямовує на: фінансування виплати державних пенсій та інших соціальних виплат, які згідно із законодавством здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України, у тому числі громадянам, які виїхали на постійне місце проживання за кордон; погашення банківських кредитів та процентів за їх використання; створення та функціонування системи кредитів та процентів за їх використання; створення та функціонування системи персоніфікованого обліку відомостей у системі обов'язкового державного пенсійного страхування; утримання центрального апарату та органів Пенсійного фонду України, розвиток їх матеріально-технічної бази; організацію роз'яснювальної роботи серед населення та здійснення інших заходів відповідно до завдань Пенсійного фонду України.

Кошти Пенсійного фонду України зберігаються на окремих поточних рахунках і субрахунках в установах банків, використовуються виключно за призначенням і вилученню не підлягають.

Керівництво діяльністю Пенсійного фонду України здійснюється Правлінням Пенсійного фонду України, чисельність і персональний склад якого затверджує Кабінет Міністрів України. Голову Правління Пенсійного фонду

України та його заступників призначає на посаду та звільняє з посади Президент України у встановленому порядку.

Правові засади справляння збору на обов'язкове державне пенсійне страхування визначаються законами України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування», «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами», Положенням про Пенсійний фонду України, затвердженим Указом Президента України, та прийнятою Правлінням Пенсійного фонду Інструкцією на виконання визначених завдань та функцій Фонду [25,с.228].

Відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" пенсійний фонд є органом, який здійснює керівництво та управління солідарною системою, провадить збір, акумуляцію та облік страхових внесків, призначає пенсії та підготовляє документи для її виплати, забезпечує своєчасне і в повному обсязі фінансування та виплату пенсій, допомоги на поховання, здійснює контроль за цільовим використанням коштів Пенсійного фонду, вирішує питання, пов'язані з веденням обліку пенсійних активів застрахованих осіб на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснює адміністративне управління Накопичувальним фондом та інші функції, передбачені цим Законом і статутом Пенсійного фонду.

Пенсійний фонд є самоврядною неприбутковою організацією і здійснює свою діяльність на підставі статуту, який затверджується його правлінням. Пенсійний фонд набуває статусу юридичної особи з дня реєстрації статусу в спеціально уповноваженому органі виконавчої влади. Зобразимо графічно, які дані повинен містити статут Пенсійного фонду (рис. 3.1.).

Рис. 3.1. Дані статуту Пенсійного фонду України

Пенсійний фонд не може проводити будь-яку іншу діяльність, крім зазначеної у частині першій цієї статті, і використовувати кошти загальнообов'язкового державного пенсійного страхування на цілі, не пов'язані із зазначеною діяльністю.

Управління Пенсійним фондом здійснюється на основі паритетності представниками держави, застрахованих осіб і роботодавців.

Органами управління Пенсійного фонду є правління та виконавча дирекція Пенсійного фонду.

Вищим органом управління Пенсійного фонду є правління.

Правління Пенсійного фонду формується на основі паритетності представників держави, застрахованих осіб і роботодавців.

До складу правління Пенсійного фонду входять по п'ять представників від держави, застрахованих осіб і роботодавців.

Представники від держави призначаються і відкликаються Кабінетом Міністрів України, а представники від застрахованих осіб та роботодавців обираються (делегуються) і відкликаються сторонами самостійно.

Призначення, обрання (делегування) членів правління Пенсійного фонду здійснюється не пізніше трьох місяців до дня закінчення повноважень відповідних членів правління.

Строк повноважень членів правління Пенсійного фонду становить шість років. Член правління Пенсійного не може бути обраний до складу правління на два строки підряд.

Члени правління Пенсійного фонду виконують свої обов'язки на громадських засадах. У разі виконання ними спеціальних доручень правління Пенсійного фонду, пов'язаних з виконанням обов'язків члена правління, їм відшкодовуються витрати на відрядження за рахунок коштів Пенсійного фонду.

Правління Пенсійного фонду очолює голова, який обирається із членів правління строком на два роки.

Кожний об'єкт в залежності від особливостей його виробництва і інших характеристик має свою специфіку. Але об'єкти мають багато спільного: виробничий процес здійснюється, як правило, в середині споруд і будівель, самі споруди в більшості випадків виконані з уніфікованих елементів, територія об'єкту насичена інженерними, комунальними і енергетичними лініями, густота забудови по багатьох об'єктах становить 50-60%. Все це дає підставу вважати, що для всіх виробничих об'єктів, незалежно від профілю виробництва і призначення, характерні загальні фактори, які впливають на підготовку об'єкта до роботи в надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного часу. До цих факторів належать: район розміщення об'єкту, внутрішнє планування і забудова території об'єкту, системи енергопостачання, технологічний процес, виробничий зв'язок об'єкту, системи управління, підготовленість об'єкту до відбудови виробництва і інше.

В роботі розглянули усі поставлені завдання, які планувалися з початку роботи, а саме:

1. Розглянули соціальну політику держави її суть, роль та механізм функціонування.
2. Дослідили необхідність створення пенсійного фонду, та його ролі у соціальній політиці держави.
3. Порівняли досвід зарубіжних країни у створенні пенсійного фонду і проведенні пенсійної реформи з досвідом України.
4. Охарактеризували джерела поступлень до Пенсійного фонду України.
5. Висвітлили використання коштів Пенсійного фонду України.

6. Дослідили проблему управління Пенсійним фондом України.

7. Розглянули сутність пенсійної реформи та перспектив розвитку недержавних пенсійних фондів.

Отже, актуальність теми дослідження полягає в необхідності вивчення проблем пенсійного забезпечення населення, зокрема, діяльності Пенсійного фонду України, оскільки світова практика ринкових відносин переконує в тому, що значення цієї галузі фінансової системи країни є дуже великим для нормального функціонування економіки та відповідного рівня життя того прошарку населення, яке проминуло межу працездатного віку.

Об'єктом дослідження є теоретичні основи фінансової науки. Предмет дослідження – організація діяльності Пенсійного фонду України. Метою роботи є дослідження і наукова обробка кола проблем, які вирізняють діяльність Пенсійного фонду України та узагальнення висновків і відомостей, що стосуються цієї проблеми.

Основний акцент у роботі зроблений на аналіз аналітичної частини джерел поступлень до Пенсійного фонду України, а також на аналіз напрямів використання коштів Пенсійного фонду України за окремий часовий період з 2013-2019 роки по Україні і з 2015-2019 по Луганській області.

Тепер, зробимо узагальнюючий висновок. Отже, пенсійний фонд як самостійну фінансову структуру було створено для виконання Закону України «Про пенсійне забезпечення». Кошти фонду не входять до державного бюджету і не можуть бути використанні на інші цілі, крім виплати пенсій і допомог. Бюджет цього фонду формується передусім за допомогою коштів, які відраховують підприємства, установи та організації. Крім того, до надходжень фонду належать обов'язкові страхові внески громадян, які працюють, а також

кошти державного бюджету на виплату окремих видів пенсій та допомог, добровільні внески підприємств, організацій, населення, інші надходження.

Підприємства, установи та організації, незалежно від форм власності та господарювання, особи, які наймають для роботи громадян за угодами, а також ті, що займаються підприємницькою діяльністю, заснованою на особистій власності фізичної особи та виключно її праці, релігійні громади сплачують страхові внески до Пенсійного фонду України у розмірах, установлених чинним законодавством.

Кошти Пенсійного фонду України використовуються на фінансування таких заходів:

- виплата пенсій за віком (у тому числі працюючим пенсіонерам), за інвалідністю, у разі втрати годувальника, за вислугу років, соціальних та інших пенсій, установлених законодавством України;

- виплата допомоги з догляду за дитиною і щомісячної допомоги на кожну дитину до досягнення нею віку, встановленого чинним законодавством;

- підвищення пенсій у зв'язку зі зміною індексу споживчих цін і зростанням заробітної плати;

- реалізація державних, регіональних і обласних програм соціальної підтримки пенсіонерів, інвалідів, дітей та інших категорій населення;

- забезпечення поточної діяльності та утримання органів управління фонду;

- відтворення коштів фонду, зміцнення його матеріально-технічної бази.

Конституцією України передбачено, що пенсії, інші види соціальних виплат і допомоги мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законодавством. Пенсійний фонд України в своїй діяльності керується законами України, рішеннями Верховної

Ради України, указами Президента України, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, Положенням про створення Пенсійного фонду України. Органами управління Пенсійного фонду є правління та виконавча дирекція Пенсійного фонду.

Перший розділ роботи був присвячений теоретичній частині, тобто розгляду соціальної політики держави її суті та ролі, безпосередньо було розглянуто питання необхідності створення пенсійного фонду і його сутності у соціальній політиці держави, а у останньому питанні ми розглянули досвід зарубіжних країн у створенні пенсійного фонду і проведенні пенсійної реформи.

Другий розділ, як ми вже і говорили присвячений аналізу аналітичної частини Пенсійного фонду України, тобто аналізу джерел поступлень та використання коштів фонду.

Третій розділ роботи присвячений проблемам Пенсійного фонду України, а точніше управлінню пенсійним фондом та його удосконаленню, також було розглянуте питання пенсійної реформи в Україні, яке на даному етапі дуже актуально, разом з ним ми дослідили перспективи розвитку недержавних пенсійних фондів, як один з напрямів пенсійної реформи в Україні.

Євроінтеграційні орієнтири України, посилення соціальної спрямованості ринкових перетворень вимагають, щоб соціально-економічна політика держави та діяльність уряду щодо її реалізації були направлені на досягнення європейських стандартів якості життя та загальнолюдських цінностей. Це передбачає надійний соціальний захист населення і належне пенсійне забезпечення як один із визначальних чинників суспільного добробуту. В даному аспекті ефективність функціонування пенсійної системи та її реформування стають важливою умовою суспільного розвитку і соціальних перетворень. Досі чинна система державного пенсійного забезпечення в Україні не відповідає цим вимогам. Проведення пенсійної реформи потребує вирішення багатьох проблем, серед яких слід виокремити такі: низьку частку заробітної плати у валовому внутрішньому продукті (ВВП); недостатній для якісного життя розмір пенсій багатьох категорій пенсіонерів; невідповідність системи управління пенсійними ресурсами принципам соціального партнерства; недосконалість законодавчої бази.

Разом з тим, низка проблем у сфері державного пенсійного забезпечення залишається не вирішеними. Зокрема, потребують подальшого вивчення теоретико-методологічні засади розвитку фінансових відносин у даній сфері. Системної оцінки та узагальнення вимагає діяльність Пенсійного фонду України в частині формування його доходів та цільового використання фінансових ресурсів у контексті процесів формування трирівневої пенсійної системи в Україні. Недостатня прозорість державної фінансової політики щодо пенсійного забезпечення, обмеженість і недосконалість фінансової статистики ускладнюють дослідження. Наявність цих та інших складних і нерозв'язаних

питань, а також важливе соціально-економічне значення пенсійної системи обумовили вибір теми дипломної роботи та її актуальність.

В роботі проаналізовано процеси формування і використання фінансових ресурсів Пенсійного фонду України, охарактеризовано соціально-економічні і демографічні аспекти становлення державного пенсійного забезпечення, виділено етапи його розвитку і здійснено поглиблене дослідження їх фінансових аспектів.

У процесі дослідження еволюції державного пенсійного забезпечення були встановлені три групи факторів – макроекономічні, демографічні і фінансово-економічні, що спричинили кризу Пенсійного фонду України і обумовили необхідність кардинальної перебудови пенсійного забезпечення. З 2004 року в Україні розпочата пенсійна реформа, результатом якої повинен бути розвиток повноцінної трирівневої системи пенсійного забезпечення, що базується на засадах соціального страхування. Її домінуючою складовою є державне пенсійне забезпечення у формі солідарної та накопичувальної підсистем. Проведений аналіз показав, що основними чинниками додаткового навантаження на Пенсійний фонд і його розбалансування є:

законодавче збереження покриття витрат на виплату пенсій за вислугу років за рахунок власних доходів та фінансування цільової грошової допомоги малозабезпеченим пенсіонерам;

покладання на власні кошти Пенсійного фонду видатків з виплати пенсій, надбавок, допомоги, джерелом яких є кошти державного бюджету.

Найбільшими недоліками використання бюджету Пенсійного фонду можна вважати наступні:

реформування пенсійної системи не було апробовано, внаслідок чого середньооплачувана категорія працівників отримала низькі розміри пенсій, що можна вважати порушенням соціальної справедливості;

практика дотацій до пенсій, недосконалість законодавчої бази та існування понад 30 законів, якими встановлюються особливі умови пенсійного забезпечення певних категорій громадян, що призводить до непропорційного співвідношення мінімальної та середньої пенсій за віком окремих категорій пенсіонерів (до 40 разів) і суперечить ст. 24 Конституції України;

значним зростанням адміністративних і управлінських витрат.